Persian Language and Iranian Dialects
6st Year, Vol. 2, No.12
Fall 2021 & Winter 2022
Research Article

DOI:10.22124/plid.2022.21640.1592
DOR:20.1001.1.65852476.1400.6.2.11.6
Received: 2022/01/28 Accepted: 2022/04/07

An Image-Schematic View to Guilaki Proverbs in the Domain of Food and Its Related Concepts

Maryam Sadat Fayyazi[1]*

Abstract
Proverbs are fixed sentential expressions that express the well-known truth, social norms or moral concerns of a specific culture. Therefore, they have a linguistic-cultural aspect and are transmitted through generations and applied to various states of affairs in the world. Since most proverbial expressions are metaphorical in nature which rooted in bodily experiments, the present paper offers an image-schematic view to Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts. It takes up the twin task of distinguishing the image schemas in Guilaki proverbs and of defining their domain of semantic usages. The proverbs of this qualitative research have been collected in a library research method and analyzed based on Johnson's (1987) opinions. The findings of the research reveal that the path, control and spatial schemas are used in Guilaki proverbs. They also showed that the desirable cultural concepts like kindness, hospitality and faithfulness are simultaneously applied alongside undesirable ones such as corruption, betray and ungratefulness.

Keywords: Image schemas, Embodiment, Conceptual metaphor, Proverb, Food, Guilaki Dialect

Extended abstract

1. Introduction
Proverbs form the gist of what cultures consider of real concern to them, presenting cultural desirables and undesirables, all of which betray the cultural models a culture lives by. Therefore, they have a linguistic-cultural aspect and are transmitted through generations and applied to various states of affairs in the world.

2. Theoretical Framework
"The notion of image schema is rooted in gestalt psychology (e.g., à la Arnheim) and the phenomenology of the body (à la Merleau-Ponty); it was developed by Mark Johnson from the early 1980s into linguistics" (Kimmel,

1. Assistant Professor of Linguistics, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. **(Corresponding Author: m.fayyazi@ihcs.ac.ir)**

2008, 159). In Merleau-Ponty's phenomenology, human being is an embodied subject. In Linguistics, embodiment refers to the ways person's bodies and bodily interactions with the world shape their minds, actions, and personal, cultural identities. Embodied accounts of mind and language embrace the idea that human symbols are grounded in recurring patterns of bodily experience. The study of embodiment demands recognition that thought and language arise from the continuous dynamic interaction between brains, bodies, and the world. Cognitive linguistic research has long embraced the idea that "our construal of reality is likely to be mediated in large measure by the nature of our bodies" (Evans and Green, 2006:2). Lakoff and Johnson (1991) suggested that there are three levels of embodiment which together shape the embodied mind. Neural embodiment concerns the structures that characterize concepts and cognitive operations at the neurophysiological level. The cognitive unconscious consists of the rapid, evolutionary given mental operations that structure and make possible conscious experience, including the understanding and the use of language. The phenomenological level is conscious and accessible to the consciousness and consists of our awareness of our own mental states, our bodies, our environment, and our physical and social interactions (Johnson, 1999: Gibbs, 2017: 451). Many cognitive scientists agree that an embodied understanding of mind and language require attention to all three levels of embodiment, and most importantly, the interactions to all three levels of embodiment, and most importantly, the interaction between them.

3. Methodology

Adapting the image-schematic view to Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts, the present article tries to achieve the following two goals. First, distinguishing the image-schemas found in Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts; second, defining the scope of their semantic usage. Specifically, it tries to answer these two questions complies with the previously mentioned goals: first, which kinds of control, spatial and motion schemas are there in Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts; and second, which target domains does this source domain refer to. Referring to the specific goal of the research -description and analysis of image-schemas found in Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts- the present qualitative research is categorized as fundamental studies. The broad framework of the research is cognitive linguistics and the narrow one is dialectology. The geographical research area is limited to Rasht. Data have been collected and selected in a library research method from *The Missing Guilaki Proverbs (Jadakafte Gaban)* by Moradiyan Garrosi (2007) and *Guialki Proverbs and Expressions (Masalha va Estelahat e Guilaki)* by Fakhrayi (2015). To be doubly sure of the use of proverbs in Rasht, beside the writer's intuition as a native speaker, some interviews were carried out with

aware speakers. Overall, it was known that 41 Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts are used. However, regarding the purpose of the research, those proverbs directly related to the concept of image schemas were analyzed. This reduced the sample size of the study to twenty proverbs. The data were analyzed by descriptive-analytic method based on Johnson's Image Scheme Theory (1987).

4. Result and Discussion

The analysis of Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts indicates the existence of three types of control, spatial and motion schemas with a frequency of 35%, 20% and 45% in this dialect, respectively. This finding is different from the results of Sheykh Sang Tajan (2017) since it showed the increasing frequency in the occurrence of containment, power and motion schemas. In addition, no example of power example was found in studied Guilaki proverbs. The findings of the study indicate that in Guilaki proverbs in the domain of food and its related concepts, the moral cultural values of kindness, hospitality and having belief are used along with the reprehensible acts of destruction, betrayal and ingratitude. That is, like pleasant and unpleasant taste, the figurative meanings they refer to are both positive and negative. This finding confirms the view of Lawal et al. (1999).

5. Conclusion and suggestion

It is important to study the image schemas hidden in the proverbs of different ethnic groups since these linguistic utterances reflect the modes of thinking and the strategies each culture and society used to formed its attitudes. Proverbs as a part of intellectual and cultural tradition of a society can be estimated by image schemas as the origin of conceptual metaphor, since both have common roots in general human experiences. The hallmark of a genuinely socio-cultural perspective on image schemas must be its ability to account for their variation both across cultures and it situated cognition. The experiences of Guilanian embodiment in a fertile environment and being witness of generosity of the nature leads to the formation of image schemas referring to positive cultural senses. Investigating image schemas from this brand-new dimension, is a step opening an avenue to augmented descriptions of them. Since such apparently trivial details express the ethnic diversities, the researcher considers such study worth noticing. That is, image schemas propose mechanism for communities to assert their ethnic identities.

Select Bibliography

Gibbs, R.W. Jr. 2017. "Embodiment". In B. Dancygier (Ed.), *The Handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 449-462), Cambridge: Cambridge University Press.

Honeck, R.P. & Temple, J. G. 1994. "Proverbs: The Extended Conceptual Base and Great Chain Metaphor Theories". *Metaphor and Symbolic Activity*, 2(9): 85-112.

Johnson, M. 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: Chicago University Press.

Johnson, M. 1989. "Image schematic bases of meaning". *Semiotic Inquiry*, 9: 109-118.

Kimmel, M. 2009. "Analyzing image schemas in literature". *Cognitive Semiotics*, 5(9): 159-188.

Lakoff, G. & Johnson, M. 1999. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its challenge to Western Thought*, New York: Basic Books.

Lakoff, G. & Turner, M. 1989. *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago: The University of Chicago Press.

Lawal, A., Ajayi, B. & Raji. W. 1997. "A pragmatic study of selected pairs of Yoruba proverbs". *Journal of Pragmatics*, 5(27):635-652.

Rezayi, M. & Moghimi, N. 2014. Study of the Conceptual Metaphor in Persian Proverbs. *Journal of Linguistic and Rhetorical Studies*, 4 (8): 91- 116. [in Persian]

Sheykh Sang Tajan, Sh. 2018. The Study of Image Schemas in Taleshi's Proverb's Bades on Cognitive Semantics. *Language Studies*, 8(16): 103-113. [in Persian]

How to cite:
Fayyazi, M.S. 2021. "An Image-Schematic View to Guilaki Proverbs in the Domain of Food and Its Related Concepts". *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 2(12): 265-287. DOI:10.22124/plid.2022.21640.1592

Copyright:
Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Lnguage and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

مقاله پژوهشی

نشریه علمی زبان فارسی و گویش‌های ایرانی

سال ششم، دوره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰، شماره پیاپی ۱۲

DOI:10.22124/plid.2022.21640.1592

DOR:20.1001.1.65852476.1400.6.2.11.6

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۶

صفحات: ۲۸۷-۲۶۵

مثل‌های گیلکیِ حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن در قاب طرح‌واره‌های تصوری

مریم سادات فیاضی ✉

چکیده

مَثَل‌ها جمله‌واره‌هایی با ساختار ثابت هستند که واقعیات پذیرفته‌شده، الگوهای اجتماعی و ملاحظات اجتماعی یک قوم را بازمی‌تابانند. از این‌رو، واجد وجهی زبانی-فرهنگی هستند که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شوند و در موقعیت‌های متفاوتی از زندگی به کار می‌روند. نظر به اینکه بسیاری از مَثَل‌ها ماهیتی استعاری دارند و شماری از استعاره‌ها از تجربه‌های بدنمند نشأت می‌گیرند، مقالهٔ پیش‌رو می‌کوشد با اتخاذِ نظریهٔ طرح‌وارهٔ تصوری به مَثَل‌های گیلکی در حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن، دو هدف را دنبال کند: نخست، شناسایی طرح‌واره‌های تصوری موجود در مَثَل‌های گیلکی حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن؛ دوم، تعیین دامنهٔ کاربردهای معنایی آنها. داده‌های این پژوهش کیفی به روش اسنادی گردآوری شده‌اند و تحلیل آنها به روش توصیفی-تحلیلی با استناد به آرای جانسون انجام شده‌است. یافته‌های پژوهش ناظر به کاربرد انواع طرح‌وارهای حرکتی، مهارشدگی و فضایی در این گویش است. همچنین مشخص شد در مَثَل‌های حوزهٔ خوراکی‌های گیلان، مفاهیمِ فرهنگیِ پسندیدهٔ مهرورزی، مهمان‌نوازی و باورمندی در کنار ویژگی‌های نکوهیدهٔ تباهی، خیانت و ناسپاسی توأمان به کار می‌رود.

واژگان کلیدی: طرح‌واره‌های تصوری، بدنمندی، استعارهٔ مفهومی، مَثَل، خوراکی، گویش گیلکی

استادیار زبان‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران

✉ m.fayyazi@ihcs.ac.ir

۱- مقدمه

مَثَل‌ها[1] ازجمله تظاهرات اطلاعات بینانسلی و یکی از وجوه مهم ادبیات هر زبان و بیانگر ذوق نظری، قریحهٔ ادبی، افکار، عادات، اخلاق و احساسات اهل آن زبان هستند. «وقتی امثال جاریه بین یک ملت را به‌دقت مطالعه و در نکات و دقایق آن تأمل کنید، طوری [از] زندگانی اجتماعی و انفرادی، درجهٔ تربیت و تمدن، پایهٔ ترقی و تنزل، رسوم و عقاید، احساسات و تصورّات آن ملت مطلع می‌شوید که گویی سال‌ها با افراد طبقات مختلفهٔ آن شریک زندگی و رفیق شب و روز بوده‌اید» (بهمنیار، ۱۳۹۸: ۱۲). «مَثَل کلمه‌ای است عربی و مشتق از *مَثَلَ یَمثُلُ مُثُولا* (از باب نصر) به معنی شباهت داشتن چیزی به چیز دیگر [...] و اما در اصطلاح علم ادب بر یک نوع از علم سخن اطلاق می‌شود که آن را به فارسی *داستان* می‌گویند» (همان: ۱۷-۱۸). این پاره‌های زبانی، وجه همیشه‌حاضر زبان هستند که ردپای آنها را می‌توان «در نخستین هم‌آیندهای مصر باستان در ۲۵۰۰ سال پیش از میلاد مسیح و نوشته‌های چین باستان و ودایی هند بازجست» (Katz, 1999: 71). چنین حضور پیوسته‌ای مَثَل‌ها را به جزئی جدایی‌ناپذیر از گفتار روزمره و ادبیات عامیانه بدل می‌کند که رویکردهای قومی را در تعریف هویت فردی و اجتماعی یک جامعهٔ زبانی بازمی‌تابانند. به باور گیبز[2] (1994: 134) مَثَل‌ها عبارات و جمله‌های پیوسته ثابتی برای بیان باورهای شناخته‌شده و هنجارهای اجتماعی و اخلاقی هستند». علی‌رغم آنکه مَثَل‌ها با خِردِ فرهنگیِ مشترک اعضای جامعهٔ زبانی پیوند دارد که کاربردشان را به بافت‌های کلامی ویژه‌ای فرومی‌کاهد لیکن به‌هیچ‌روی اصطلاحاتی مرده و تاریخی نیستند. بنابراین، مَثَل‌ها گزین‌گویهٔ مسائل مطرح در هر فرهنگی هستند، این مسائل خواه مطلوب باشند یا نامطلوب، الگوی فرهنگیِ زیستِ هر جامعه را برملا می‌کنند (Lawal, Ajayi & Raji, 1997: 636). هانک[3] و ولج[4] (1997: 609) از چنین الگوهایی با عنوان فرضیهٔ آرمان‌های-شناختی[5] یاد می‌کنند که مَثَل‌های آرمانی نامطلوب[6] و مطلوب[7] را در خود جای می‌دهد. دستهٔ اول مردم را از رفتارهای ناپسند برحذر می‌دارد و دستهٔ دوم ارزش‌های فرهنگی را اشاعه می‌دهد. افراد هر فرهنگ، مَثَل‌ها را به شکل بینانسلی از اخلاف خود می‌گیرند و به

1. proverbs
2. R.W. Gibbs
3. R. P. Honeck
4. J. Welge
5. Cognitive-ideal hypothesis
6. ideal discomforting proverbs
7. ideal comforting proverbs

نسل پس از خود منتقل می‌کنند. نزد ایشان، مثل‌ها افزون بر سازوکارهای نظارتی بر زندگی، روال‌های یگانه‌ای برای درک هستند. مَثَل‌ها در مقام تجربه‌های زیستهٔ فرهنگی برای معنا بخشیدن به تجربیات متداول ملموس و انتزاعی برانگیخته می‌شوند و کارکردهای سبکی[1] (Lawal, Ajayi & Raji, 1997)، کاربردشناختی[2] (Honeck & Weldge, 1997)، شناختی[3] (Lakoff & Turner, 1989; Honeck & Temple, 1994)، تعلیمی[4] (Brown, 2004)، جامعه-روان‌شناختی[5] (Haas, 2002) و حتی درمانی[6] (Al-Krenawi, 2000) می‌یابند.

تا به امروز دو نظریه در باب وجه شناختی مَثَل‌ها معرفی شده‌اند: *نظریهٔ زنجیره‌ای بزرگ استعاره*[7] لیکاف و ترنر (1989) و *نظریهٔ گستردهٔ مفهوم‌بنیاد*[8] هانک و تمپل (1994). لیکاف و ترنر (172 :1989) مَثَل را «به‌مثابه همنوازیِ یک کوارتت زهی در نظر می‌آورند که متشکل از چهار ساز مجزا با کیفیتی کاملا منحصربه‌فرد است، اما به گاهِ نواختن، هویت آنها در مقام یک گروه بر هویت جداگانهٔ آنها ارجحیت می‌یابد». «استعارهٔ *عام خاص است*»[9] نخستین عضو این کوارتت محسوب می‌شود که براساس‌آن یک طرح‌وارهٔ سطح عام با شمار زیادی از طرح‌واره‌های سطح خاص مطابقت می‌کند به شرط آنکه طرح‌واره‌های سطح خاص الگوی ساختاری مشابهی داشته باشند. سه عضو دیگر عبارت‌اند از: زنجیرهٔ بزرگ بودن[10]، ماهیت پدیده‌ها[11] و بیشینهٔ کیفیت[12]. براساس زنجیرهٔ بزرگ بودن، «مَثَل‌ها راهکارهایی برای درک توانایی‌های پیچیدهٔ انسان براساس چیزهای دیگر پیشنهاد می‌دهند، درحالی‌که خود در بالای سلسله‌مراتب وجود قرار دارد» (ibid: 166). منظور از ماهیت پدیده‌ها، «نظریهٔ عمدتا ناخودآگاه، خودکار و معمول دربارهٔ ماهیت چیزهاست، یعنی رابطهٔ میان آنچه هستند و چگونه رفتار می‌کنند» (ibid: 170). اصل بیشینهٔ کیفیت نیز برآمده از اصلِ کمیت در کاربردشناختی ارتباط[13] گرایس[14] (1975) است، یعنی «نیاز به ارائهٔ اطلاعات به اندازهٔ کافی؛ نه بیش و نه

1. stylistic
2. pragmatic
3. cognitive
4. didactic
5. Socio-psychological
6. therapeutic
7. Great Chain Metaphor Theory (GCMT)
8. Extended Conceptual Basis Theory (ECBT)
9. GENERIC IS SPECIFIC
10. The Great Chain of Being (GCofB)
11. Nature of Things (NofT)
12. Maximum of Quality (MofQ)
13. Pragmatic Principle of Communication
14. H. P. Grice

کم» (ibid: 171-172). نظریهٔ گستردهٔ مفهوم‌بنیاد، تفسیر ضرب‌المثل‌ها را به‌مثابه حل مسأله و نظریه‌ای فرایندبنیاد[1] در نظر می‌آورد که طی آن تعبیرگر، از راه حل مسألهٔ کوچک‌تر موفق به حل مسألهٔ بزرگ‌تر یعنی پی بردن به معنای مورد نظر گوینده می‌شود. به این ترتیب مجموعه‌ای از فرایندها طی سه *مرحلهٔ معنای تحت‌الفظی*[2]، *مرحلهٔ معنای مجازی*[3] و *مرحلهٔ نمونه‌سازی*[4] زمینه‌ساز درک استعاری ضرب‌المثل می‌شود (Honeck & Temple, 1994: 91-93).

براساس آنچه گفته شد، مقالهٔ حاضر به تحلیل چند مَثَل گیلکی مرتبط با خوراکی‌ها و وابسته‌های آن براساس نظریهٔ طرح‌واره‌های تصوری[5] می‌پردازد تا ضمن مشخص کردن انواع طرح‌واره‌ای موجود در مَثَل‌های گیلکی حوزهٔ خوراکی‌ها، دامنهٔ کاربردهای معنایی آنها را بازشناسد. رویکرد اول، یعنی نظریهٔ زنجیره‌ای بزرگ استعاره، مبنای خوانش مَثَل‌های حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن در مقالهٔ پیش‌روست. باید به خاطر داشت که پایبندی به هر یک از دو کلان‌نظریهٔ پیش‌گفته، از اهمیت نقش مَثَل‌ها در شکل‌گیری فرهنگ‌های بومی نمی کاهد، خاصه آنجا که بر زبان به‌عنوان یکی از وجوه فرهنگ تأکید می‌شود.

۲- مروری بر ادبیات پژوهش

پیش‌تر اشاره شد که پژوهش در باب مثل‌ها در زبان‌شناسی شناختی دو مسیر متفاوت را پیموده‌است: پژوهشگرانی چون ترنر (1991, 1996, 2000) و گیبز (1994, 2001,2002, 2006) آن را ذیل نظریهٔ زنجیرهٔ بزرگ استعاره؛ و هانک و تمپل (1994)، هانک و وِلج (1997) و تمپل و هانک (1999) آن را بر پایهٔ نظریهٔ گستردهٔ مفهوم‌بنیاد مطالعه کرده‌اند. لیکاف و ترنر (1989: 172) معتقدند «بسیاری از زمینه‌های ساختاری زبان ریشه در نظام‌های ادراکی دارند و شناخت انسان از روش‌های استعاری فکر کردن منتزع می‌شوند. درنتیجه، اصل اول نظریه، ناظر است بر اینکه مَثَل‌ها عمیقاً ریشه در فرهنگ دارند و همسو با اصل دوم، درک و تفسیر مردم از مَثَل‌ها مبتنی بر اصول تطابق استعاری[6] صورت می‌گیرد. هانک و وِلج (1997: 608) بر این باورند که «شناختِ مَثَل دربردارندهٔ مجموعهٔ پیچیده‌ای از ساخت‌ها و فرایندهای شناختی است که نزد همهٔ انسان‌ها مشترک است و نقش روان‌شناختی آنها، مقوله‌بندی رویدادها و برانگیختن تفکر و رفتار است».

1. process-oriented theory
2. literal phase
3. figurative phase
4. instantiation phase
5. image schemas
6. Metaphorical Mapping Principles

بنابراین «مَثَل‌ها در بخش فرهنگی شناخت واقع‌اند و هر نسلی بخشی از آگاهی و خِرَد خود را بـه دانشی می‌افزاید که از پیشینیان به او رسیده‌اسـت (D'Andrade, 1981: 179). مُرِنـو[1] (2005: 53). با بررسی مَثَل‌های انگلیسی و اسپانیایی دریافت که «مَثَل‌ها پدیده‌های مفهومی جهـان‌شـمول بـا ارزش‌های ارتبـاطی و میـان‌فرهنگـی بسـیار هسـتند». پینتـاریچ[2] و اِشـکیفیچ[3] (2016: 224) در پژوهشی در باب یک مَثَل زبان کرواتی؛ *لباس مرد را نمی‌سازد*، روند تدریجی تغییـرات صـوری و معنایی آن را بررسی کردند و نشان دادند که «علی‌رغم دگرگونی در صورت این مَثَل *کت‌وشـلوار، مرد را نمی‌سازد*، معنای آن ثابت باقی مانده‌است». اُزبل[4] و همکاران (2016: 10) با معرفی پایگـاه داده‌ای پرومتیوس[5]، مَثَل‌های انگلیسی و معادل‌هـای ایتالیـایی آن را از منظـر اسـتعارهٔ مفهـومی مطالعه کردند و نشان دادند «از راه چنین پژوهش‌هایی تفاوت‌های فرهنگی میان مَثَل‌ها همچـون میزان استعارگی[6] و معانی آنها را با دقت بیشتری می‌توان دریافت».

در یک دههٔ گذشته، مطالعهٔ مَثَل‌ها از منظـر شـناختی در ایـران، پیوسـته متـأثر از زنجیـرهٔ بزرگ استعاره بوده‌است. این تحقیقات با بررسی مَثَل‌های فارسی آغاز شد و کم‌کم به گویش‌ها راه یافت. توأمان، شماری از پژوهش‌های تطبیقی نیز در این حوزه به سـامان رسـید. روشـن و همکاران (۱۳۹۲) مبنای طرح‌واره‌ای استعاره‌های موجود در پیکرهٔ ضرب‌المثل‌های شرق گـیلان را بر مبنای مدل طـرح‌واره‌هـای تصـوری اوانـز و گـرین (2006) در چـارچوب معنـی‌شناسـی شناختی بررسی کردند. نتایج یافته‌های ایشان نشان می‌داد که انواع کلی مشخص‌شدهٔ ایـوانز و گرین، ازجمله طرح‌وارهٔ فضا، طرح‌وارهٔ مهارشـدگی، طـرح‌وارهٔ جابـه‌جایی (حرکـت)، طـرح‌وارهٔ نیـرو، طـرح‌وارهٔ پیوسـتگی، طـرح‌وارهٔ تـوازن، طـرح‌وارهٔ همسـانی و طـرح‌وارهٔ موجودیـت در ضرب‌المثل‌های شرق گیلان یافت می‌شود.

فضائلی و شریفی (۱۳۹۲) ضرب‌المثل‌هایی فارسی را که در آن مشکل و نوع برخورد با آنهـا مطرح شده بود در چارچوب طرح‌واره‌های قدرتی مطالعه کردند و دریافتنـد بسـامد امکانـات طـرح‌وارهٔ قـدرتی در ضـرب‌المثل‌های بررسی‌شـده، رهیافت‌هـایی را دربـارهٔ روان‌شناسـی قوم‌شناسـی ایرانـی ارائـه می‌دهد؛ بدین‌صورت که تفکر حاکم بر رفتار و منش قـوم ایرانـی در گذشته و حال این بوده و هست که توصـیه می‌شود خود در برابر سد مشکلات پایداری داشـته

1. A. I.Moreno
2. A. P.Pantarić
3. S. Škifić
4. G. Özbal
5. PROMETHUEUS
6. metaphoricity degree

باشد؛ برای هر مشکلی در جست‌وجوی راهکار و راه حلی باشد؛ سعی کند بهترین راه‌حل را در مواجهه با مشکل و رفع آن برگزینند.

رضایی و مقیمی (۱۳۹۲) با مروری گذرا بر مطالعات و نگرش‌های تاریخی و مدرن پیرامون استعاره‌ها و بررسی ضرب‌المثل‌های فارسی براساس نظریهٔ استعارهٔ مفهومی حوزه‌های مبدأ پرکاربرد در دایرهٔ امثال فارسی را برشمردند: جهات، مکان، زمان، اندام‌ها و پیکرهٔ انسان، ساختمان و بنا، گیاهان، حیوانات، ابزارها و ظروف، خانواده، اجزای طبیعت، تاریخ و اتفاقات تاریخی، آداب و رسوم، مشاغل، رنگ‌ها، اشکال ساده و هندسی و جنگ.

پاک‌نژاد و همکارانش (۱۳۹۶) در پژوهش خود انواع طرح‌واره‌های فضا، حرکتی، ظرف، نیروی متقابل، اتحاد و موجودیت را در ضرب‌المثل‌های گویش دزفولی بازشناختند.

شیخ سنگ‌تجن و فردخاقانی (۱۳۹۶) در پژوهش خود بسامد رخداد انواع طرح‌واره‌های حجمی، حرکتی و قدرتی را در ضرب‌المثل‌های غرب گیلان بررسی کردند و نشان دادند که طرح‌واره‌های حجمی بالاترین درصد فراوانی و طرح‌واره‌های حرکتی کمترین بسامد را دارند.

شیخ سنگ‌تجن (۱۳۹۶) با مطالعهٔ طرح‌واره‌های تصوری موجود در ضرب‌المثل‌های گویش تالشی نشان داد به‌ترتیب طرح‌واره‌های حجمی، حرکتی و قدرتی بالاترین درصد فراوانی را در این گویش دارند.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۶) با مطالعهٔ ضرب‌المثل‌های زبان‌های فارسی، انگلیسی و ترکی از منظر استعاره‌های مفهومی پربسامدترین نام‌نگاشت‌های مربوط به عشق را در این زبان‌ها معرفی کردند و دریافتند در زبان فارسی پربسامدترین نگاشت‌نام عشق، بلا، درد، رنج و بیماری است. در انگلیسی و ترکی «عشق روشنایی است» پربسامدترین نام‌نگاشت‌ها بودند. همچنین پربسامدترین حوزه‌های مبدأ که برای مفهوم‌سازی عشق به کار رفته‌اند، به‌ترتیب حوزه‌های مبدأ «انسان/ بدن انسان» در زبان فارسی، «روشنایی و تاریکی» در انگلیسی و «انسان/ بدن انسان» در ترکی بودند.

عباسی (۱۳۹۷) بر فواید تجربی و نظری حاصل از تلاقی زبان‌شناسی شناختی با پارمیولوژی تأکید کرد و کوشید چگونگی به‌کارگیری مفاهیم و نظریه‌های زبان‌شناسی شناختی را در تفسیر چگونگی درک و کاربرد ضرب‌المثل‌ها در زبان‌های مختلف بررسی کند. به باور نویسنده، علی‌رغم تفاوت‌های ضرب‌المثل‌های زبان‌های مختلف که تنوع در زبان‌ها را نشان می‌دهد می‌توان از زبان‌شناسی شناختی و نظریه‌های آن که مبتنی بر تجربیات حسی در

زندگی انسانی است، برای تفسیر نحوهٔ درک و کاربرد ضرب‌المثل‌ها در زبان‌های مختلف بهره برد.

گلشائی و همکاران (۱۳۹۸) ۴۷۰ ضرب‌المثل ترکی آذری را در چارچوب معنی‌شناسی شناختی تحلیل کردند تا شیوهٔ مفهوم‌سازی تجارب روزمرهٔ گویشوران آن را مشخص سازند. یافته‌ها نشان داد که حوزهٔ مبدأ حیوان و طرح‌وارهٔ حجمی، بیشترین بسامد و حوزه‌های مبدأ گرما-سرما و مسیر و طرح‌وارهٔ تعادلی کمترین بسامد را داشته‌است.

اگرچه پژوهش در باب مَثَل‌های گیلکی در شرق (روشن و همکاران، ۱۳۹۲) و غرب گیلان (شیخ سنگ‌تجن و فرد خاقانی، ۱۳۹۲ و شیخ سنگ‌تجن، ۱۳۹۶) مؤید وجود انواع طرح‌واره‌های مهارشدگی، فضایی و حرکتی در گویش گیلکی هستند، لیکن هیچ‌یک به بررسی حوزه‌های مبدأ این طرح‌واره‌ها نپرداخته‌اند. در پژوهش حاضر، در حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن دقیق شده‌ایم. در پژوهش رضایی و مقیمی (۱۳۹۲) که حوزه‌های مبدأ در زبان فارسی را مطالعه کرده‌اند نیز این حوزهٔ مهم از نظر دور مانده‌است. دو نکتهٔ پیش‌گفته وجه ممیز تحقیق حاضر با پژوهش‌های پیشین است.

۳- روش پژوهش

مقالهٔ پیش‌رو می‌کوشد با اتخاذِ نظریهٔ طرح‌وارهٔ تصوری به مَثَل‌های گیلکی در حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن، به دو هدف دست یابد: نخست، شناسایی طرح‌واره‌های تصوری موجود در مَثَل‌های گیلکی حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن؛ دوم، تعیین دامنهٔ کاربردهای معنایی آنها. به سخن دقیق‌تر بر آن است تا منطبق با اهداف پیش‌گفته به دو پرسش پاسخ دهد: اول، در مَثَل‌های گیلکی حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن کدام‌یک از انواع طرح‌واره‌های مهارشدگی، فضایی و حرکتی وجود دارد؛ دوم، حوزه‌های مقصدی که این حوزهٔ مبدأ به آن ارجاع می‌دهد کدام‌اند. براساس هدف خاص پژوهش یعنی توصیف و تحلیل طرح‌واره‌های موجود در مَثَل‌های مربوط به خوراکی‌های گیلان و وابسته‌های آن، پژوهشِ کیفی حاضر در شمار مطالعات بنیادی قرار دارد. چارچوب کلی پژوهش زبان‌شناسی شناختی و به‌طور مشخص گویش‌شناسی است؛ و قلمرو تحقیق به شهر رشت محدود می‌شود. گردآوری و گزینش داده‌های پژوهش به روش اسنادی از دو کتاب *جادَکَفته گَبان* (مرادیان گروسی، ۱۳۸۶) و *مَثَل‌ها و اصطلاحات گیلکی* (فخرایی، ۱۳۹۴) به سامان رسیده‌است. برای اطمینان از کاربرد مَثَل‌ها در قلمرو شهر رشت، صرف‌نظر از شمّ زبانی

نویسنده در مقام گویشور بومی، مصاحبه‌هایی با گویشوران مطلع شده‌است. از این منظر مشخص شد در مجموع ۴۱ مَثَل در ارتباط با خوراکی و وابسته‌های آن در گیلکی به کار می‌رود. لیکن با توجه به هدف پژوهش، صرفا آن دسته از مَثَل‌هایی تحلیل شدند که به‌طور مستقیم به طرح‌واره‌های تصوری مرتبط بودند. این امر حجم نمونهٔ پژوهش را به بیست مَثَل فروکاست. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها با کاربست روش توصیفی-تحلیلی و براساس نظریهٔ طرح‌واره‌های تصوری جانسون (1987) صورت پذیرفت.

۴- بنیان نظری: طرح‌واره‌های تصوری

«مفهوم طرح‌وارهٔ تصوری ریشه در روان‌شناسی گشتالت رادولف آرنهایم[1] و پدیدارشناسی بدنِ موریس مرلو- پونتی[2] دارد. این مفهوم از اوایل دههٔ هشتاد میلادی با مطالعات مارک جانسون به زبان‌شناسی راه یافت» (Kimmel, 2009: 159). در پدیدارشناسیِ مرلو-پونتی، انسان سوژه‌ای است بدنمند[3]. او در کتاب *پدیدارشناسی ادراک* می‌نویسد: «شیوه‌های بدنیِ سوژه برای ارتباط با جهان، به آگاهی او ساختار می‌بخشد و این بدن است که دروازهٔ جهان را به سوی سوژه می‌گشاید تا بتواند به ادارک در جهان بپردازد» (Merleau-Ponty, 2002: 165).

> در زبان‌شناسی، منظور از بدنمندی[4] تجربیاتی است که طی آن بدن انسان و تعاملات جسمانی‌اش با دنیای پیرامون، به اندیشه‌ها، کنش‌ها، هویت فردی و فرهنگی او ساختار می‌بخشد. باور به زبان و ذهنِ بدنمند یعنی پذیرفتن این استدلال که نمادهای قراردادی انسان ریشه در الگوهای تکرارشوندهٔ تجربه‌های جسمی دارند. بنابراین، مطالعهٔ بدنمندی نیازمند تأمل دربارهٔ اندیشه و زبانِ برآمده از برهم‌کنشِ پیوسته‌پویای میان ذهن، بدن و جهان است» (Gibbs, 2017: 450).

پژوهش‌های زبان‌شناسان شناختی نیز مؤید این حقیقت است که «تعبیر ما از واقعیت احتمالا تا حد زیادی با سنجهٔ ماهیت بدن‌مان اندازه‌گیری می‌شود (Evans & Green, 2006: 45). لیکاف و جانسون (1999) سه سطح را برای بدنمندی پیشنهاد می‌کنند که در کنار یکدیگر ذهن بدنمند را می‌سازند. نخستین سطح، بدنمندی عصب‌شناختی است و به ساختارهایی مربوط می‌شود که مفاهیم و فرایندهای شناختی را در سطح عصب- فیزیولوژیکی مشخص می‌کنند.

1. Rudolf Arnheim
2. Maurice Merleau-Ponty
3. embodied
4. embodiment

سطح دوم، یعنی ناخودآگاه شناختی از فرایندهای ذهنیِ سریع و تکاملی مشخصی تشکیل می‌شود که امکان تجربه‌های خودآگاه -مانند درک و کاربرد زبان- را فراهم می‌کنند و به آنها ساختار می‌بخشند. سطح سوم، سطح پدیدارشناختی است که از آگاهی و امکان دسترسی خودآگاه‌مان به وضعیت ذهنی‌مان، بدن‌مان، محیط‌مان و تعاملات فیزیکی و اجتماعی‌مان نشأت می‌گیرد (Gibbs, 2017: 451). به‌زعم بسیاری از پژوهشگران علوم شناختی، برای درکِ بدنمندِ ذهن و زبان، تعامل این سطوح با یکدیگر باید مطالعه شود چراکه سطوح پیش-گفته خاستگاه احتمالی تولید و حفظ ساخت‌ها و رفتارهای زبانی هستند (ibid).

پژوهش‌های زبان‌شناسی شناختی با تمرکز بر مطالعهٔ روابط منظم موجود در زبان، به رهیافت تازه‌ای در باب ساختارهای زیرین زبانی، شناختی و عصب‌شناختی انجامید که در تولید و کاربرد واژه‌های متفاوت و اصطلاحات زبانی نقش دارند. در جریان چنین تحقیقاتی، اهمیت تفکرِ مکانی[1] انسان در ساخت‌های زبانی خاصی همچون استعاره مشخص شد (Langacker, 1987; Talmy, 1988a; Langacker, 1990a). لیکاف و جانسون استعاره را «درک و تجربهٔ چیزی براساس چیزِ دیگر» تعریف می‌کنند (Lakoff & Johnson, 1980: 5). به باور لیکاف ساختار تشکیل‌دهندهٔ هر استعارهٔ مفهومی[2]، یک حوزهٔ مبدأ، یک حوزهٔ مقصد و یک نگاشت[3] مبدأ بر مقصد است (Lakoff, 1987: 276). «حوزهٔ مبدأ، تجربیات جسمی و حوزهٔ مقصد، مفاهیم انتزاعی را در خود جای می‌دهند؛ و نگاشت به تناظرهای نظام‌مندی دلالت می‌کند که از حوزهٔ مبدأ به حوزهٔ مقصد منتقل می‌شوند» (Grady, 2007: 190).

حوزهٔ مبدأ در استعاره‌های مفهومی عمدتا طرحواره‌های تصوری هستند چراکه چنین طرحواره‌هایی از الگوهای تکرارشوندهٔ تجربه‌های بدنمند نشأت می‌گیرند. بنابراین، طرحوارهٔ تصوری را به‌طورکلی می‌توان بازنمایی قیاسی[4] و پویایِ رابطه‌های مکانیِ با حرکت‌های بدن در فضا توصیف کرد (Johnson, 1987). به‌عنوان نمونه، طرحوارهٔ مبدأ، مسیر، مقصد که حوزهٔ مبدأ سفر را نشان می‌دهد از مجموعه‌ای از تجربه‌های جسمانی نشأت می‌گیرد. مثلا هنگامی‌که شخص شروع به حرکت از نقطه‌ای به سمت نقطهٔ دیگر می‌کند، مسیری بین این دو نقطه شکل می‌گیرد و هدف فرد رسیدن به نقطه‌ای می‌شود تا مثلا چیزی را بردارد.

1. spatial thinking
2. Conceptual metaphor
3. mapping
4. analog

به تعریف جانسون طرح‌واره‌های تصوری بازنمایی‌های گشتالت‌های غیرگزاره‌ای هستند که در دورهٔ نوزادی تثبیت می‌شوند چراکه تجربه‌های ادراکی و بدنمند نشان‌دهندهٔ الگوهای مکان‌شناختیِ تکرارشونده هستند (Kimmel, 2009: 159). بنابراین، به باور زبان‌شناسان شناختی «بسیاری از جنبه‌های زبان و تفکر به گونه‌ای به تجربه‌های بدنمند انسان اشاره می‌کنند» (Gibbs, 2017: 449).

پژوهشگران شناختی تاکنون شمار زیادی از طرح‌واره‌های تصوری را پیشنهاد کرده‌اند (Johnson, 1987; Kovecses, 2010) که به شکل‌گیری مجموعهٔ متفاوتی از ساخت‌های زبانی و به تبعِ آن خلق معانی گوناگون می‌انجامند. ازجمله طرح‌واره‌های مهارشدگی[1]، فضایی[2]، حرکتی[3]، مسیر[4]، حجمی[5]، مبدأ-مسیر-مقصد[6]، مرکز-حاشیه[7] و انسداد[8] (Clausner & Croft, 1999; Hampe, 2005; Oakley, 2007).

پژوهشگران بر این باورند که «طرح‌واره‌های تصوری با احتمالِ فراوان میان همهٔ انسان‌ها مشترک‌اند». (اونگرر، اشمیت، ۱۳۹۷: ۱۶۴). درنتیجه، پژوهشگرانی چون کیمل (2005) و زالاتف[9] (2005) معتقدند طرح‌واره‌های تصوری می‌توانند بازتاب دیدگاه‌های فرهنگی باشند. سینکی[10] معتقد است که طرح‌واره‌ها تصوری معمولا به‌صورت تجربه‌های مستقل شکل نمی‌گیرند، بلکه در قالبِ گشتالت یا یک کل واحد تجربه می‌شوند» (Cienki, 1997: 9). بنابراین، «طرح‌واره‌ها، چارچوب‌هایی ذهنی برای سازماندهی دانش هستند که ساختار معناداری از مفاهیم مرتبط را پدید می‌آورند» ((استرنبرگ، ۱۳۹۲: ۴۰۷).

۵- تجزیه‌وتحلیل داده‌ها

بخش پیش‌رو به بررسی مَثَل‌های گیلکی بر پایهٔ طرح‌واره‌های مهارشدگی، فضایی و حرکتی اختصاص دارد. برای پرهیز از رفت‌وبرگشت خواننده بین مفاهیم نظری و تحلیل داده‌های متناظر با آنها، تعاریف مربوط به هر یک از انواع طرح‌واره‌های پیش‌گفته در ابتدای هر مبحث ارائه خواهد شد.

1. control
2. spatial
3. motion
4. path
5. containment
6. source-path-goal
7. center-periphery
8. blockage
9. J. Zlatev
10. A. Cienki

۵ -۱- طرح‌وارهٔ مهارشدگی

از منظر جانسون، مواجههٔ انسان با قرار دادن چیزها در درون ظرف، یکی از فراگیرترین ویژگی‌های تجربه جسمی اوست. انسان نسبت به بدن خود آگاهی دارد و آن را به‌عنوان ظرفی سه‌بُعدی می‌شناسد که چیزهای خاصی (غذا، آب، هوا و غیره) را در آن می‌ریزد و سبب پدیدار شدن چیزهایی (ضایعات آب، هوا، خون، و غیره) در خارج از خود می‌شود. او از همان ابتدا محدودیت‌های فیزیکیِ ثابتی را در محیط پیرامونش تجربه می‌کند. همواره به اتاق، چیزهای فراوان دیگری که احاطه‌اش کرده‌اند وارد می‌شود و از آنها خارج می‌گردد. لباس بدن او را می‌پوشاند و گویی جسم او را در بر می‌گیرد و انسان همچون جسمی در هاله‌ای از پوشیدنی‌ها واقع می‌شود. انسان اشیا را تغییر می‌دهد و آنها را در ظرف‌های خود (فنجان، جعبه، کیف و غیره) می‌گذارد. در هر یک از این موارد، سازماندهی‌های فضایی و زمانیِ تکرارشونده‌ای[1] وجود دارد. به بیان دیگر، طرح‌واره‌هایی نوعی[2] وجود دارند که انسان برای قرار دادن چیزها در درون ظرف از آنها استفاده می‌کند. جست‌وجو در باب یافتن ساختارهای مشترک در تجربه‌های فراوان انسان از بودنِ در چیزی یا قرار دادن چیزی در چیز دیگر، به سازمان‌دهیِ تکرارشوندهٔ جهت‌گیری درون-بیرون[3] راه می‌برد. مبنای تجربیِ این جهت‌گیری، ساختاری است در مواجهه با محدودیت فضایی. به نظر می‌رسد برجسته‌ترین حسِ تجربی این محدودبودگی، به ظرف‌پذیری سه‌بُعدی مربوط باشد.

دست‌کم پنج نوع استلزام[4] یا ساختار برای طرح‌وارهٔ تجربیِ تکرارشوندهٔ جهتیِ *درون-بیرون* وجود دارد: (الف) تجربهٔ ظرف‌پذیری‌ای که نوعا شامل محافظت از نیروهای بیرونی یا مقاومت در برابر نیروهای بیرونی است؛ (ب) ظرف‌پذیری، نیروهای درون ظرف را نیز محدود می‌کند. وقتی من در درون یک اتاق یا در پالتوی خود هستم، حرکات من محدود می‌شود؛ (ج) به دلیل همین محدودیت نیروها، مظروف[5] از نظر زمانی، ثباتی نسبی می‌یابد، مانند ماهی‌ای که در تُنگ قرار دارد یا لیوانی که در دست من است؛ (د) این ثبات نسبیِ مکان در درون ظرف، بدان معناست که مظروف، یا در معرض دید قرار می‌گیرد یا از معرض دید خارج می‌شود. یعنی یا به نحوی گرفته می‌شود که قابل‌مشاهده باشد، و یا ظرف، مانع دیدن آن

1. repeatable spatial and temporal organizations
2. typical schemata
3. *In-out* orientation
4. entailment
5. contained object

می‌شود؛ (هـ) و سرانجام، ما حس انتقال‌پذیری[1] ظرف و مظروف را تجربه می‌کنیم؛ *اگر ب در درون الف باشد، آنگاه تمام چیزهایی که در ب هستند نیز در درون الف خواهند بود.*

۵- ۱- ۱- طرح‌وارهٔ حجمی

● **هرچی به دیگ دره، به چمچه آشکارا بـه** /hær tʃi bə dɪg dærə bə tʃæmtʃə ʌʃkʌr bə/ [آنچـه در دیگ باشد توی ملاقه آشکار می‌شود.] (همانند مَثَل از کوزه همان برون تراود که در اوست.)

مَثَل بالا نمونه‌ای است از طـرح‌وارهٔ تصـوری حجمـی کـه از فراینـد حـس انتقـال‌پـذیری شناختی در انسان شکل می‌گیرد که براساس‌آن درمی‌یابد اگر ب داخل الـف باشـد، آنگـاه هـر آنچه در الف وجود دارد در ب نیز موجود خواهد بود. به همـین قیـاس، آنچـه در ملاقـه دیـده می‌شود مستلزم آن است که در دیگ نیز وجود داشته باشد.

● **شکمه خالی و آبه یخ؟!** /ʃəkəm xʌlɪ ju ʌbə jəx/ [شکم خالی و آب یخ؟!] (کنایه از کاری کـه بـا عقل سلیم جور درنمی‌آید.)

● **عراق و تورشه کونـوس** /ærʌɣ u turʃə kunus/ (عـراق و ازگیـلِ تـرش؟!) (کنایـه از توقـع بیجـا داشتن)

در این نمونه عراق به‌مثابه ظرفی در نظر گرفته شده که با توجه به شکل و ظرفیتش که در اینجا منظور از ظرفیت همـان آب و هـوای منطقـه اسـت، نمی‌توانـد نـوعی خـاص از گیـاه را به‌عنوان مظروفش در خود پرورش دهد.

● **اگر خواهی بیمیری بی‌بهانه/ بوخور ماست و جوکول و هیندوانه** / ægær xʌjɪ bɪmɪrɪ bɪbəhʌnə / buxur mʌst u dʒukul u hɪndɪvʌne/ [اگر می‌خواهی راحت بمیری، ماست، جوکول و هندوانـه را با هم بخور.] (کنایه از جمع اضداد که منجر به تباهی می‌شود.)

در این سه نمونه، نیروهای درون ظرف یعنی شکم انسان بـه دلیـل ظـرف‌پـذیری محـدود می‌شود. یعنی انسان به واسطهٔ تجربهٔ بدنمندی خـویش بـه درسـتی از گنجـایش یـک ظـرف (جهاز هاضمه‌اش) و مواد مناسب برای پر کردن یک ظرف آگاهی دارد و می‌داند که نمی‌توانـد هر ظرف را با هر چیزی پر کرد. گاه مواد مورد نیاز برای پر کردن یک ظـرف از قبـل مشـخص شده‌است یا نمی‌توان یک ظرف را با چیزهای متفاوت و متضاد پر کرد. در این نمونه ماست، جوکول و هندوانه دارای طبعی بسیار سرد هستند که خوردن توأمـان آنهـا بـا یکـدیگر بـه سلامتی او آسیب جدی می‌رساند.

1. transitivity

● **خدا تی دیله بیده، انی کاسه آش دوکود** /xudʌ tɪ dɪlæ bɪdə unə kʌsə ʌʃ dukud/ [خدا از دلت خبر داشت به میزان لیاقتت در کاسه‌ات آش ریخت.]

مَثَل بالا از ثبات نسبیِ مکان در درون ظرف حکایت دارد. یعنی گنجایش و حجم ظرف مشخص است و در معرض دید بیننده -در اینجا خداوند بزرگ- قرار دارد که با نعمات الهی به‌عنوان مظروف پر می‌شود و همچنان قابل دیدن است؛ لیکن این بار ناظر، سایر بندگان خدا هستند.

● **آدم نان بداره، نام نداره** /ʌdəm nʌn bədʌrə nʌm nədʌrə/ [نان داشتن بهتر از شهرت داشتن است.]

نمونهٔ حاضر، شاهدی است بر اهمیت و نقش ظرف فارغ از جنس آن. بخشی از شناخت انسان منتزع از طرح‌واره‌های حجمی است از دورانی که انسانِ نخستین با قرار گرفتن در غار خود را از گزند گرما، سرما و حیوانات وحشی حفظ می‌کرد. در ادامهٔ سیر مدنی‌شدن به درستی دریافت که اولین کارکرد چنین ظرفی حفظ حیات اوست، صرف‌نظر از اینکه در غار پناه گرفته باشد یا در ویلایی مجلل. از همین روست که بدن او جدا از آنچه نامیده می‌شود خود ظرفی است برای پر شدن از آنچه برای بقای او لازم است. در اینجا نان به‌عنوان اصطلاحی عام بر مقولهٔ خوراک دلالت می‌کند که جزء نخستین نیازهای اولیهٔ اوست.

۵- ۱- ۲- درون-بیرون

● **پلا از شکم بیرون شه، محبت از دیل بیرون نیشه** / pəlʌ æz ʃəkəm bɪrun ʃə muhəbæt æz dɪl birun nɪʃə/ [پلو از شکم بیرون می‌رود، اما محبت از دل بیرون نمی‌رود.] (کنایه از فراموش نشدن محبت)

این مَثَل برآمده از آگاهی انسان دربارهٔ بدن خود و شناخت سه‌بُعدی از آن است که همچون یک ظرف گنجایش پدیده‌ای ملموس چون غذا یا انتزاعی مانند محبت را در خود دارد و در عین حال به‌مثابه بدن می‌تواند چیزهایی از آن خارج شود. مانند پلوی بعد از هضم شدن که ظاهرا دیگر اثری از آن در جسم باقی نمی‌ماند.

۵ -۲- طرح‌وارهٔ فضایی

۵ -۲ -۱- بالا-پایین

معناشناسان شناختی استدلال می‌کنند که عدمِ تقارنِ محورِ قائم بدن، به دلیل نحوهٔ برهم‌کنشِ ما با محیط برای ما معنادار است. برای مثال، گرانش، اجسام بی‌تکیه‌گاه را به طرف

زمین می‌کشد؛ با توجه به عدمِ تقارنِ محورِ قائمِ بدن، ما باید برای برداشتنِ اجسام زمین افتاده خم شویم، و برای دیدنِ اجسام روی زمین در یک جهت (به طرفِ پایین)، و برای تعقیبِ اجسامی که بالا می‌روند در جهت دیگر (به طرف بالا) نگاه کنیم. به بیانِ دیگر، فیزیولوژی ما نشان می‌دهد که محورِ قائم ما، که با گرانش برهم‌کنش می‌کند، در نتیجهٔ برهم‌کنشِ ما با محیط، به معنا منجر می‌شود (اوانز و گرین، ۱۳۹۸: ۲۳۸). چنین طرح‌واره‌ای در نمونه‌های زیر دیده می‌شود.

● **اَ سُخته جیر، پلا دینه** /æ soxtə dʒır pəlʌ dınə/ [زیر این ته‌دیگ، پلویی وجود ندارد] (هرچه بود تمام شد و دیگری چیزی باقی نمانده‌است.)

در این مَثَل به پایین به‌طور مستقیم اشاره شده و بالا به صورت تلویحی بیان شده‌است. بالا به فراوانی و وجود یعنی پلو اشاره می‌کند و زیر یعنی ته‌دیگ به معنای فقدان و تمام شدن چیزی است. انتظار نمی‌رود که فراوانی در سطحی پایین‌تر از فقدان قرار داشته باشد بلکه مفهوم خوب همیشه در سطحی بالاتر قرار می‌گیرد به همین دلیل زیر ته‌دیگ نمی‌شود برنجی پیدا کرد.

● **خالو سره دراره** /xʌlu sər dərʌrə/ [نعنای ساییدهٔ روی گوجه سبز است.] (در گیلان معمولا گوجه سبز را با نعنای ساییده می‌خورند، کنایه از چیزی که همواره با چیز دیگری همراه است.)

● **می پلا سره قاتوقه** /mı pəlʌ sər ɣʌtuɣ-ə/ [خورش روی پلوی من است.] (کنایه از همراهی همیشگی دو چیز)

در دو مَثَل بالا، بیش از آنکه موقعیت برتر و یا کیفیت بالاتر چیزی بر چیز دیگری مورد نظر باشد، همراهی آن دو مورد توجه است.

۵ -۲-۲- پشت-رو (سطح)

● **کوکو واگردان، شیش‌انداز بوکون** /kuku vægərdʌn ʃiʃændʌz bukun/ [کوکو را برگردان و شیش‌انداز کن] (کنایه از اینکه اگر کاری که انجام می‌دهی خوب به سامان نرسید با استفاده از مواد باقی‌مانده، آن را تبدیل به کار دیگری کن حتی اگر به خوبی آن کار مورد نظر نباشد.)

تجربهٔ زیستهٔ انسان به خوبی موجب شناخت او از دو رویهٔ یک سطح شده‌است. روی یک چیز معمولا جلوه‌ای منظم‌تر، دقیق‌تر و بهتر دارد و پشت آن حکایت از نظم کمتر و درهم‌رفتگیِ خطوط و نقش‌ها می‌کند. همچون پویشینه‌ای که ظاهر آن زیباست و پشتِ آن دارای ردِّ دوخت، بافت یا گِره است. همین تجربه در مَثَل بالا در قالب دو خوراکی گیلان به

کار رفته و به‌طور تلویحی بیانگر آنکه اگر در هنگام برگرداندن کوکو، بخش‌هایی از آن جدا شد و به شکل دلخواه درنیامد، می‌توان آن را به خوراک دیگری با ظاهر مطلوب تبدیل کرد و مانع از هدررفت مواد شد.

۵ -۳- طرح‌وارهٔ حرکتی

شناخت پدیدهٔ حرکت متنزع از تجربهٔ حرکت انسان و مشاهدهٔ چگونگی جابه‌جایی سایر موجودات و پدیده‌هاست که به شکل‌گیری طرح‌واره‌های حرکتی در ذهن او منجر می‌شود. به‌زعم جانسون چنین حرکتی نقطهٔ آغاز و پایان دارد و میان این دو فاصله‌ای هست. چراکه حرکت از نقطهٔ شروع مستلزم گذر از نقاط مختلفی در طول مسیر برای رسیدن به مقصد است. اما حرکت متضمن گذر زمان نیز هست. طرح‌وارهٔ *از- تا* یا طرح‌وارهٔ مسیر نمونهٔ ساده‌ای است که با کمک آن می‌توان *بخش‌ها* و *روابط* را نشان داد. جانسون معتقد است «طرح‌وارهٔ مسیر، ساختاری تکرارشونده دارد که در رویدادهای مختلفی چون موارد زیر تکرار می‌شود: (الف) رفتن از یک نقطه به نقطه‌ای دیگر، (ب) پرتاب کردن توپ به سمت خواهرتان، (ج) مشت زدن به برادرتان، (د) ذوب کردن یخ در آب. در هر یک از این موارد، طرح‌وارهٔ مشابهی با *بخش‌ها و روابط مشابه* وجود دارد. در مورد (د) طرح‌واره را باید به‌صورت استعاری تفسیر کرد که در آن، نقطهٔ الف و ب، نشان‌دهندهٔ حالت یک ماده است (یعنی مایع)؛ و آب حالت انعطاف‌پذیری نسبت به مواد جامد دارد؛ همچنین بخش‌هایی صریح و روابط ساختاری‌ای دارند که عمدتا در سطح حرکت و ادراک جسمی و فیزیکی انسان ظاهر می‌شوند» (Johnson, 1987: 114).

● **گمج گیلی‌گیلی بوخورده، خو نوخونا پیدا کوده** / gəmædʒ gılı-gılı buxurdə xu nuxunæ /pəjdʌ kudə/ [دیگ چرخید و چرخید تا درِ خودش را پیدا کرد.] (کنایه از اینکه با تحقیق و جست-وجو، در پیدا کردن همسر مناسبش موفق شد.)

در نمونهٔ بالا، طی مسیر با توقف‌های زیاد و شروع برای حرکت مجدد برای رسیدن به مقصد صورت گرفته‌است. الگوی این مَثَل با ساختار تکرارشوندهٔ (الف) در بالا هم‌پوشانی دارد. تجربهٔ بدنمندی انسان او را به این نتیجه می‌رساند که اگر در رسیدن به مقصد راه به بیراهه بَرَد، بازگردد و با انتخاب مسیری دیگر به سر منزل مقصود برسد.

● **دس به کاسه، موشت به پیشانی** /dəs bə kʌsə muʃt bə pıʃʌnı/ [دست توی کاسه، مشت به پیشانی] (دستش داخل کاسه است و مشتش را حوالهٔ پیشانی طرف مقابل می‌کند؛ کنایه از ناسپاسی.)

در بخش نخست اگرچه طرح‌وارهٔ حجمی دیده می‌شود؛ اما باید به خاطر داشت که ابتدا دست به سمت کاسه حرکت می‌کند، برای کوتاه زمانی درون آن قرار می‌گیرد و مجددا با برداشتن چیزی از آن به سمت صاحبش باز می‌گردد. یعنی طرح‌وارهٔ حرکت به سمت کاسه و بیرون آمدن از آن بر طرح‌وارهٔ حجمی غلبه دارد که چندان دیر نمی‌پاید. در بخش دوم نیز دست حاوی نیرویی است که به پیشانی صاحب کاسه برخورد می‌کند.

● **خو پوچه آغوزه بزه امه مغزه آغوزه میان** / xu putʃə ʌɣuzə bəzə æmə məɣzə ʌɣuzə mɪjʌn/ [گردوی پوکش را قاطی گردوی سالم ما کرد.] (مراد اینکه در عالم رفاقت نیرنگ به‌کار برد.)

در این مَثَل نیز طرح‌وارهٔ حرکتی با الگوی (ب) دیده می‌شود که در آن چیزی به طرف شخص مقابل پرتاب می‌شود. در این میان برخوردی نیز صورت می‌گیرد که از نوع طرح‌وارهٔ نیرو است. اما مشخص نیست پس از برخورد کدام‌یک از حالاتِ ایجاد انسداد و مانع، یا دور زدن آن رخ می‌دهد. اما روشن است، این برخورد، باعث حرکت مجدد در گردوی مغزدار و حرکت ولو اندک آن به سمتی دیگر می‌شود. این تجربهٔ تجریدی اگر نگوییم از تغییر در نگرش، دست‌کم، از دگرگونی حالات عاطفی فرد، گویی برای زمانی کوتاه، حکایت دارد.

● **پایه گنه باقلاپچ سر** /pʌjə gænə bʌɣʌlə-pədʒə sər/ [پایهٔ مخصوص نگه داشتن دیگ، رویِ سرِ پزندهٔ غذا می‌افتد.] (کنایه از اینکه هر کاری انجام دهی نتیجهٔ آن را خواهی دید.)

نمونهٔ بالا نیز شاهدی است از کاربرد طرح‌وارهٔ حرکتی. این حرکت از نقطهٔ ثقل سه‌پایه و محل ایستایی آن به‌عنوان نقطهٔ شروع آغاز می‌شود و پس از بر هم خوردن تعادل و طی مسیر به نقطهٔ هدف یعنی سرِ آشپز اصابت می‌کند. این حرکت نیز در بر دارندهٔ ساختاری است که طی آن حرکت به‌طور غیرعمدی آغاز می‌شود.

● **دو تا آغوز ای جا بمانه، صدا کونه** /du tə ʌɣuz ɪ-dʒʌ bəmʌnə sədʌ kunə/ [اگر دو تا گردو یک جا بماند، صدا می‌دهد.] (کنایه از آشکار شدن راز)

پیش‌تر اشاره شد که جانسون حرکت را دارای بخش‌ها و روابطی ساختاری می‌داند، بنابراین، سکون و توقف در حین حرکت را نیز باید بخش برجسته‌ای از آن در نظر آورد. در جهان پیرامون، کمتر حرکت ممتدی را می‌توان یافت که در آن توقف وجود نداشته باشد. حتی در گذر فصل‌ها نیز چرخش هوا پیوسته ثابت نیست. ازاین‌رو انسان دریافته که در پس هر دورهٔ رخوتی، حرکتی است و پس از خاموشی طبیعت در زمستان به انتظار بهار می‌نشیند و آن را نشانه‌ای از پویایی طبیعت به‌شمار می‌آورد. البته تجربهٔ بدنمند او نیز به چنین

رهیافتی راه می‌برد. صداهای ناشی از برخاستن یا جابه‌جا شدن بدن انسان که پس از قرار گرفتن به مدت طولانی در موقعیت خاصی به گوش می‌رسد، حکایت از آن دارد که حرکت می‌تواند با صدا همراه باشد. به همین قیاس، حتی ایستایی دو گردو کنار هم را همیشگی نمی‌داند و باور دارد که چنین سکونی با تکانه‌ای به صدا بدل می‌شود.

● **سیرابیجا روغن بدا** /sərʌbɪdʒæ rowɣən bədʌ/ [توی سیرابیج روغن ریخت.] (در پذیرایی سنگ تمام گذاشت.)

این نمونه را دو گونه می‌توان تحلیل کرد: نخست، اگر *فرایند* روغن ریختن لحاظ شود، طرح‌وارهٔ حرکتی از نوع (ب) دیده می‌شود که در آن با اِعمال نیرو، چیزی با طی مسیر به سمت چیز دیگری حرکت می‌کند. چنین حرکتی را می‌توان با جاری شدن رود قیاس کرد که در آن رود به سمت دریا به‌عنوان مقصد خود حرکت می‌کند و در مسیر خود دشت‌ها و مزارع را سیراب می‌کند. پس، حرکت رود خاستگاه آبادانی و نعمت است. در اینجا نیز حرکت روغن به غنای خوراکی می‌افزاید و به گشاده‌دستیِ آغازگر این حرکت اشاره می‌کند؛ دوم، اگر *نتیجهٔ* کنش مورد نظر باشد، آنگاه طرح‌وارهٔ مَثَل از نوع حجمی خواهد بود. در این حالت نیز بر معنایی مثبت دلالت می‌کند. ازآن‌رو که چیزی بر محتوای ظرف افزوده شده‌است.

● **اَنی سر و مچه اگر ماس فوکونی، سگ وَنلیسه** / ænə sər u mætʃ:ejæ mʌs fukunɪ səg vænlɪsə/ [اگر روی سر و صورتش ماست بریزی، سگ آن را نمی‌لیسد.] (این مَثَل کنایه است از داشتن چهرهٔ تلخ و کریه.)

در بخش ابتدایی مَثَل نمونه‌ای از طرح‌وارهٔ حرکت دیده می‌شود که در آن اعمال نیرو برای شروع حرکت به‌صورت آگاهانه صورت می‌گیرد. بردار این طرح‌وارهٔ حرکتی از بالا به پایین است. به‌طور معمول چیزهای خوب در بالا و چیزهای بد در پایین قرار می‌گیرند. درنتیجه، این حرکت پایین‌رونده بر نقصان و کاستی دلالت می‌کند. یعنی شنونده درمی‌یابد که موقعیت حاضر چندان خوب نیست. از فحوای این مَثَل نیز نگرشی منفی برمی‌آید.

● **بلائی کی با سرده‌پلا رفع به، با گمج فیشان** / bælʌjɪ kɪ bʌ sərdə pəlʌ ræf bə bʌ gæmædʒ fɪʃʌn/ [بلایی که با پلوی سرد رفع می‌شود، با دیگش دور بریز.] (به زیان کمتر از تحمل خسارت سنگین‌تر راضی شو.)

در این مَثَل نیز طرح‌وارهٔ حرکتی شامل بخش‌ها و روابطی دیده می‌شود که با الگوی (ب) مورد نظر جانسون همسویی دارد و در آن چیزی به سمت خارج پرتاب می‌شود.

● **سفره‌یه مورتضا علـی‌یـه گـیلان بتکانیـدی** /sofrəjə murtəzʌ ælɪjə gɪlʌn bətəkʌnəjɪdə/ [سفرهٔ حضرت علی (ع) را در گیلان تکانده‌اند.] (سفرهٔ گیلان پربرکت است.)

طرح‌وارهٔ حرکتی به کار رفته در این نمونه با الگوی (ج) مورد نظـر جانسـون مطابقـت دارد. این طرح‌واره نیز از تجربهٔ مشاهدهٔ پدیده‌هایی همچون گرده‌افشانی گیاهان منتزع می‌شود کـه در آن غلاف حاوی گرده به واسطهٔ جابه‌جایی و حرکت باعث باروری گیاهان و درنتیجه ازدیـاد آنها می‌گردد. پس اگر حضرت علی (ع) به‌عنوان مظهر بخشـندگی و جـود، سـفرهٔ خـود را بـه حرکت درآورد، همهٔ آنچه در آن موجود است بر سفرهٔ گیلانیـان خواهـد نشسـت. پـس چـون حضرت علی (ع) کریم است، سفرهٔ گیلان نیز پربرکت است.

۶- نتیجه‌گیری

در پی پاسخگویی به پرسـش نخسـت پـژوهش مبنـی‌بـر اینکـه در مَثَل‌هـای گیلکـی حـوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن کدام نوع از طرح‌واره‌هـای مهارشـدگی، فضـایی و حرکتـی وجـود دارد، تحلیل مَثَل‌های گیلکی در حوزهٔ خـوراکی‌هـا و وابسـته‌هـای آن مبـین وجـود سـه نـوع طرح‌وارهٔ مهارشدگی، فضایی و حرکتی با میزان فراوانیِ بـه ترتیـب ۳۵٪، ۲۰٪ و ۴۵٪ در ایـن گویش است. این یافته با نتایج پژوهش شیخ سنگ‌تجن (۱۳۹۶) تفاوت دارد؛ ازآن‌رو که بسـامد وقوع طرح‌واره‌های مهارشدگی (حجمی)، قدرتی و حرکتـی در ضـرب‌المثل‌های غـرب گـیلان بالاترین رخداد را داشتند. همچنین، در پژوهش حاضر هیچ نمونه‌ای دالّ بـر کـاربرد طـرح‌وارهٔ قدرتی در حوزهٔ مَثَل‌های خوراکی‌ها و وابسته‌های آن به دست نیامد.

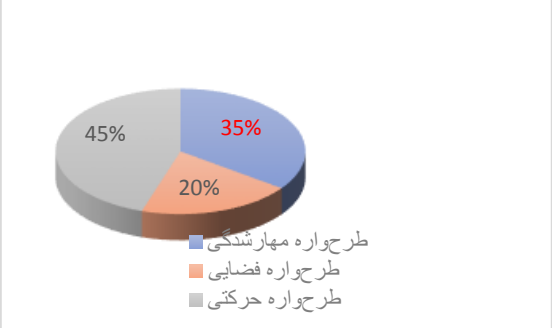

نمودار ۱- میزان رخداد انواع طرح‌واره‌های مهارشدگی، فضایی و حرکتی در مَثَل‌های خوراکی و وابسته‌های در گویش گیلکی

نویسنده مطالعه و بررسی طرح‌واره‌های تصوری نهفته در ضرب‌المثل‌های اقـوام مختلـف را ازآن‌رو حائز اهمیت می‌داند که این پاره‌های زبانی بازتاب شیوهٔ تفکر و نحوهٔ شـکل‌گیری آن در هر فرهنگ و جامعه‌ای هسـتند و همچـون رضـایی و مقیمـی (۱۳۹۲: ۱۱۴-۱۱۵) معتقـد اسـت «ضرب‌المثل‌ها، به‌عنوان بخشـی از حـوزهٔ اندیشـه و فرهنـگ جوامـع می‌تواننـد بـا توجـه بـه طرح‌واره‌های تصوری که خاستگاه پدیدآیی استعاره‌های مفهومی هستند ارزیابی شوند زیرا هـر دو دارای ریشه‌های مشترکی در تجربه‌های عام بشری هستند».

همسو با نظر جانسون (1989: 113) کـه «خاسـتگاه معنامنـدی طـرح‌واره‌هـای تصـوری در سطح مفهومی را معناداریِ فی‌النفسهٔ تجربیات بدنمند می‌داند»، طرح‌واره‌های تصوری موجـود در مَثَل‌های گیلکی که ریشه در تجربیات بدنمند گویشوران دارند، به‌عنوان حوزهٔ مبدأ نگاشـت استعاری به کار می‌روند.

با استناد به آرای لاوال مبنی‌بر اینکه «مَثَل‌ها عصارهٔ آن چیزی هستند که یک فرهنگ مهـم می‌شماردشان؛ بنابراین «الگوهای حاکم بر هر فرهنگی را - خـواه مطلـوب، خـواه نـامطلوب - بازتاب می‌دهند» (Lawal, Ajayi & Raji, 1997: 636). در مَثَل‌های حوزهٔ خـوراکی گـیلان، مفاهیم پسندیدهٔ بی‌نیازی، مهرورزی، مهمان‌نوازی و باورمندی در کنار ویژگـی‌هـای نکوهیـدهٔ تباهی، طفیلی بودن، خیانت، ناسپاسی توأمان به کار می‌روند.

همسو با دیدگاه کیمل مبنی‌بر اینکه «وجه بارزِ اتخاذ منظری جامعه‌شناختی و فرهنگـی بـه طرح‌واره‌های تصوری، توانایی چنین نظریه‌ای برای توجیه تنوعات بینافرهنگی طـرح‌واره‌هـا در شناختِ موقعیت‌مند[1] [وابسته با بافت موقعیتی] است» (Kimmel, 2005: 285)، واقـع بـودن جسمانی گیلانی‌ها در محیطی حاصل‌خیز و نظارهٔ گشاده‌دستی رود و گرده‌افشـانی گیاهـان راه به شکل‌گیری طرح‌واره‌هایی می‌برند که بر معانی فرهنگی مثبت همچون مهمان‌نوازی و برکت دلالت می‌کنند.

پرسش دوم پژوهش ناظر است بر اینکه حوزه‌های مقصدی که خوراکی‌هـا و وابسـته‌هایش به آن ارجاع می‌دهنـد کـدام‌انـد. یافتـه‌های پـژوهش ناظرنـد بـر اینکـه در مَثَـل‌هـای حـوزهٔ خوراکی‌های گیلان، مفاهیمِ فرهنگیِ پسندیدهٔ مهرورزی، مهمـان‌نـوازی و باورمنـدی در کنـار ویژگی‌های نکوهیدهٔ تبـاهی، خیانـت و ناسپاسـی توأمـان بـه کـار مـی‌رونـد. یعنـی همچـون خوراکی‌ها که گاه به مذاق خوشایند و گـاه ناخوشـایند می‌آینـد، معـانی‌ای کـه بـه آن دلالـت می‌کنند نیز بر مفاهیم مثبت و منفی ارجاع می‌دهند. این یافته مؤید دیدگاه لاوال و همکـاران

1. situated

است که نشان می‌دهند «مَثَل‌ها گزین‌گویهٔ مسائل مطرح در هر فرهنگی هستند، این مسائل خواه مطلوب باشند یا نامطلوب، در هر حال الگوی فرهنگیِ زیستِ هر جامعه را برملا می‌کنند» (Lawal, Ajayi & Raji, 1997: 636). پژوهش حاضر ضمن معرفی این حوزهٔ جدید که تا پیش از این در تحقیقات پژوهشگران به آن اشاره نشده بود، بیان اندیشه‌های گویشوران در این حوزه را واجد اهمیت می‌شمارد. بررسی طرحواره‌های تصوری از این منظر جدید گامی است به سوی توضیحات تکمیلی در این زمینه. نویسنده چنین مطالعاتی را از آن‌رو حائز اهمیت می‌شمارد که معتقد است این جزئیاتِ به‌ظاهر پیش‌پاافتاده، به بیان تنوعات قومی راه می‌برد. یعنی طرحواره‌های تصوری سازوکاری برای بیان هویت قومی در اختیار جوامع انسانی قرار می‌دهد.

منابع

ابراهیمی، ب؛ عامری، ح و ابوالحسنی چیمه، ز. ۱۳۹۷. «استعاره‌های مفهومی عشق در آینهٔ ضرب‌المثل‌های فارسی، انگلیسی و ترکی»، *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۲۰(۶): ۲۳-۴۷.

استرنبرگ، ر. ۱۳۹۲. *روان‌شناسی شناختی*، ترجمهٔ س. ک. خرازی و ا. حجازی، تهران: سمت و پژوهشکدهٔ علوم شناختی.

اوانز، و. و گرین، م. ۱۳۹۸. الف-ب. *زبان‌شناسی شناختی*، ترجمهٔ ج. میرزابیگی، تهران: آگاه.

اونگرر، ف. و اشمیت، ه. ی. ۱۳۹۷. *مقدمه‌ای بر زبان‌شناسی شناختی*، ترجمهٔ ج. میرزابیگی. تهران: آگاه.

بهمنیار، ا. ۱۳۹۸. *داستان‌نامهٔ* بهمنیاری، تهران: دانشگاه تهران.

پاک‌نژاد، م.؛ ویسی، ا. و نقی‌زاده، م. ۱۳۹۶. «بررسی طرحواره‌های موجود در ضرب‌المثل‌های شمال خوزستان در گویش دزفولی». *زبان‌پژوهی*، (۲۴): ۱۱۱-۱۳۸.

رضائی، م. مقیمی، ن. ۱۳۹۲. «استعاره‌های مفهومی در ضرب‌المثل‌های فارسی». *مطالعات زبانی و بلاغی*، (۸): ۹۱-۱۱۶.

روشن، ب؛ یوسفی‌راد، ف. و شعبانیان، ف. ۱۳۹۲. «مبنای طرحواره‌ای استعاره‌های موجود در ضرب‌المثل‌های شرق گیلان». *زبان‌شناخت*، (۹۲): ۷۵-۹۴.

شیخ سنگ‌تجن، ش. ۱۳۹۶. «بررسی طرحواره‌های تصوری در ضرب‌المثل‌های گویش تالشی در چهارچوب معنی‌شناسی شناختی». *زبان‌شناخت*، ۲(۸): ۱۰۳-۱۱۳.

شیخ سنگ‌تجن، ش. و فرد خاقانی، ف. ۱۳۹۶. «بررسی طرحواره‌های تصوری در ضرب‌المثل‌های گویش غرب گیلان». در *مجموعه مقالات دوازدهمین گردهمایی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی*: ۵۸۶۳-۵۸۸۱.

عباسی، ز. ۱۳۹۷. «تلاقی زبان‌شناسی شناختی و پارمیولوژی: جهانی بودن و تنوع در تفسیر ضرب‌المثل‌های زبان‌های مختلف». *دوماهنامهٔ فرهنگ و ادبیات عامه*، ۲۳(۶): ۲۷-۶۰.

فخرایی، ا. ۱۳۹۴. *مَثَل‌ها و اصطلاحات گیلکی*، بازخوانی و ویرایش ر. صفری، رشت: فرهنگ ایلیا.

فضائلی، س.م. و شریفی، ش. ۱۳۹۲. «بررسی طرح‌واره‌های قدرتی در برخی از ضرب‌المثل‌های زبان فارسی». *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان دانشگاه فردوسی مشهد*، ۸(۵): ۱۳۱-۱۴۴.

گلشائی، ر.؛ موسوی، ف. و حق‌بین، ف. ۱۳۹۸. «تحلیلی شناختی از استعاره‌های مفهومی و طرح‌واره‌های تصوری در ضرب‌المثل‌های ترکی آذری». *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۲۹(۸): ۸۱-۱۰۱.

مرادیان گروسی، ع. ۱۳۸۶. *جادَکَفته گَبان (مَثَل گیلکی)*، رشت: گیله‌مرد.

Al-Krenawi, A. 2000. "Bedouin-Arab Clients' Use of Proverbs in the Therapeutic Setting". *International Journal of the Advancement of Counselling*, 2(22): 91-102.

Brown, W. P. 2004. "The Didactic Power of Metaphor in the Aphoristic Sayings of Proverbs". *Journal for the Study of the Old Testament*, 2(29): 133-154.

Cienki, A. 1997. "Some Properties and Groupings of Image Schemas". In Marjolijn. Verspoor, Kee Dong Lee, and Eve Sweetser (eds.), *Lexical and Syntactical Constructions and the Construction of Meaning* (pp.3-15). Amsterdam: John Benjamins.

Clausner, T.C. & Croft, W. 1999. "Domains and image schemas". *Cognitive Linguistics*, 1(10): 1-37.

D'Andrade, R. 1981. "The cultural part of cognition". *Cognitive Science*, 5(3): 179-195.

Evans, V. & Green, M. 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*, Edinburg: Edinburg University Press.

Gibbs, R.W. 1994. *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding*, Cambridge: Cambridge University Press.

Gibbs, R.W. 2001. "Proverbial themes we live by". *Poetics*, 3(29): 167:188.

Gibbs, R.W. 2002. "A new look at literal meaning in understanding what is said and implicated". *Journal of Pragmatics*, 4(34): 457-486.

Gibbs, R.W. 2006. *Embodiment and Cognitive Science*, Cambridge: Cambridge University Press.

Gibbs, R.W. Jr. 2017. "Embodiment". In B. Dancygier (Ed.), *The Handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 449-462), Cambridge: Cambridge University Press.

Grady, J.E. 2007. "Metaphor". In D. Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.). *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 88-213), Oxford: Oxford University Press.

Grice, H.P. 1975. "Logic and Conversation". In P. Cole & J. L. Morgan (eds.), *Syntax and Semantics: Speech Acts (Volume III)* (pp. 41-58), New York/ London: Academic Press.

Haas, H. A. 2002. "Extending the Search for Folk Personality Constructs: The Dimensionality of the Personality-relevant Proverb domain". *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(82): 594-609.

Hampe, B. 2005. "Image Schemas in Cognitive Linguistics: Introduction". In B. Hampe (Ed.), *From Perception to Meaning (Image Schemas in Cognitive Linguistics* (Vol. 29: 1-12), Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

Honeck, R.P. & Temple, J. G. 1994. "Proverbs: The Extended Conceptual Base and Great Chain Metaphor Theories". *Metaphor and Symbolic Activity*, 2(9): 85-112.

Honeck, R.P. & Temple, J. G. 1999. "Proverb comprehension: the primacy of literal meaning". *Journal of Psycholinguistic Research*, 1(28): 41–70.

Honeck, R.P. & Weldge, J. 1997. "Creation of proverbial wisdom in the laboratory". *Journal of Psychological Research*, 6(26): 605-629.

Johnson, M. 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: Chicago University Press.

Johnson, M. 1989. "Image schematic bases of meaning". *Semiotic Inquiry*, 9: 109-118.

Katz, A. N. 1999. "Proverb in mind" (Book Review). *Metaphors & Symbols*, 1(14): 71-75.

Kimmel, M. 2005. "Culture Regained: Situated and Compound Image Schemas". In B. Hampe (Ed.), *From Perception to Meaning (Image Schemas in Cognitive Linguistics)* (pp. 285- 312), Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

Kimmel, M. 2009. "Analyzing image schemas in literature". *Cognitive Semiotics*, 5(9): 159-188.

Kovecses, Z. 2010. "*Metaphor: A Practical Introduction"*, Oxford: Oxford University Press.

Lakoff, G. 1987. *Women, fire and dangerous things: what categories reveal about the mind*, Chicago: University of Chicago.

Lakoff, G. & Johnson, M. 1980. *Metaphors We Live By*, Chicago: University of Chicago Press.

Lakoff, G. & Johnson, M. 1999. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its challenge to Western Thought*, New York: Basic Books.

Lakoff, G. & Turner, M. 1989. *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago: The University of Chicago Press.

Langacker, R. W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar (Theoretical Prerequisites)* (Volume I), Stanford: Stanford University Press.

Langacker, R. W. 1990. *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*, Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

Lawal, A., Ajayi, B. & Raji. W. 1997. "A pragmatic study of selected pairs of Yoruba proverbs". *Journal of Pragmatics*, 5(27):635-652.

Merleau-Ponty, M. 2002, *The Visible and The Invisible*. C. Lefort (Ed.), Translated by Alphonso Lingi. Evanston: Northwestern University Press.

Moreno, A. I. 2005. "An Analysis of the Cognitive Dimension of Proverbs in English and Spanish: The Conceptual Power of Language Reflecting Popular Believes". *Theoretical Linguistics*, 2 (1): 42-54.

Oakley, T. 2007. "Image Schemas". Geeraerts & H. Cuyckens (Eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 214-235), Oxford: Oxford University Press.

Özbal, G., Strapparava, C. & Tekiroglu, S. S. 2016. "PROMETHEUS: A corpus of proverbs annotated with metaphors". *European Language Resources Association (ELRA).*

Pantarić, A. P. & Škifić, S. 2016. "Changes of Proverbs in Form and Meaning: The Case of Croatian 'Odjeća ne čini čovjeka čovjekom (Clothes Do Not Make the Man)". *Folklor*, 2(127): 210-228.

Talmy, L. 1988. "Force and dynamics in language and cognition. *Cognitive Sciences"*, 1(12): 49-100.

Temple, J. G. & Honeck, R. P. 1999. "Proverbs comprehension: The primacy of literal meaning", *Journal of Psychological Research*, 1(28): 41-70.

Turner, M. 1991. *Reading Minds: The Study of English in the Age of Cognitive Science*, Princeton: Princeton University Press.

Turner, M. 1996. *The Literary Mind: The Origins of Thought and Language*, Oxford: Oxford University Press.

Turner, M. 2000. *Death Is the Mother of Beauty: Mind, Metaphor, Criticism*, New Zealand: Cybereditions.

Zlatev, J. 2005. "What's in a Schema? Bodily Mimesis and the Grounding of Language". In B. Hampe (Ed.), *From Perception to Meaning (Image Schemas in Cognitive Linguistics)* (Vol. 29, pp. 313-342), Berlin and New York: Mouton de Gruyter.

روش استناد به این مقاله:

فیاضی، م. ۱۴۰۰. «مثل‌های گیلکیِ حوزهٔ خوراکی‌ها و وابسته‌های آن در قاب طرح‌واره‌های تصوری»، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۲(۱۲): ۲۶۵-۲۸۷. DOI:10.22124/plid.2022.21640.1592

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Lnguage and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.